

Ulisa: Uluslararası Çalışmalar Dergisi

Ulisa: Journal of International Studies

Cilt 3, Sayı, 1 - Volume 3, Number 1

Sosyal Medyada Suriyeliler Algısı: Youtube Sokak Röportajları Üzerine Bir İnceleme

Didem İŞÇİ*, Esra ULUDAĞ*

ÖZ

Suriyeli sığınmacıların ülkelerindeki çatışmadan ve olumsuz hayat koşullarından kaçarak Türkiye'ye gelmelerinin üzerinden 7 yıl geçmiş ve bu süreçte ev sahibi toplum ve nüfusu 3,5 milyonu aşan Suriyeli sığınmacılar çeşitli etkileşimlerde bulunmuştur. Günümüzde yeni medya ortamları, bu etkileşimin açıkça temsil edildiği bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Yeni medya platformları; denetim eksikliği sebebiyle mültecilerle ilgili olumlu ve olumsuz ifadelerin herhangi bir sansüre maruz kalmadan her kesimden izleyiciye rahatlıkla ulaşabilmesini sağlamaktadır. Suriyeli sığınmacılar da son zamanlarda bu platformlarda sıklıkla yer alan konulardan biri haline gelmiştir. Bunun ışığında, Suriyeli sığınmacıların yeni bir kimlik oluşturma süreci ve hem ev sahibi toplumun hem de yeni gelen toplumun sosyal bütünleşmeye uyum sağlama yetenekleri, yeni medya söylemlerinden açıkça etkilenmektedir. Bu platformlarda oluşturulan yaygın söylemler toplumla ilgili sosyal bütünleşme ve uyum süreci hakkında referans noktası olabilmektedir çünkü bu sürecin sağlıklı bir biçimde gerçekleşmesi ve bu amaç doğrultusunda doğru adımların atılmasının önünde halkın olumsuz önyargıları büyük bir engel oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Suriyeli Sığınmacılar, Sosyal Bütünleşme, Uyum, Sokak Röportajları, Göçmen Karşıtlığı.

* Araş. Gör., Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Karşılaştırmalı Siyaset Bölümü, didem.isci@asbu.edu.tr.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Orta Doğu Araştırmaları, uludag.esra@metu.edu.tr

Perceptions of Syrians in Social Media: A Review on Youtube Street Interviews

ABSTRACT

It has been 7 years since Syrian asylum seekers came to Turkey by escaping conflict and negative life conditions in their country. In this process, the host community and Syrian asylum seekers with a population of more than 3.5 million have been engaged in various interactions. Today, new media platforms are emerging as a means of clearly representing this interaction. New media platforms allow positive and negative comments about refugees to be easily accessed from all individuals without being subjected to any censorship due to lack of supervision. Syrian asylum seekers have also recently become one of the topics frequently discussed in these platforms. Within the scope of this, the process of creating a new identity of Syrian asylum seekers and the ability of both host community and newcomer community to adapt to social integration are clearly affected by the new media discourse. Common discourses on these platforms may be a reference point for social integration and cohesion, because negative prejudices of the public are a major obstacle to the successful adaptation of this process and the right steps towards this goal.

Keywords: Syrian Asylum Seekers, Social Integration, Cohesion, Street Interviews, Anti-Immigrant Sentiment.

Giriş

Kamuoyunu şekillendirmede güçlü bir araç olan yeni medya platformları, geleneksel kitle iletişim araçlarından farklı olarak zaman ve mekân unsurlarını aşmaktadır. Böylece, iletilmek istenen mesajın alıcıları; basitçe mesajı alan pasif bir konumdan çıkarak yorum yapma, beğenme/beğenmeme ve diğer platformlarda paylaşma yoluyla mesajın yaygınlaşmasında rol oynayan aktif bir özneye dönüşmektedir. Dolayısıyla bu platformlar insanların bireysel ve kitlesel olarak “öteki” hakkındaki fikirlerinin ve eylemlerinin oluşmasında büyük bir yer tutmaktadır.

Sosyal temsiller ve onların üzerine inşa edilmiş nefret söylemi -özellikle de dijital nefret söylemi- çok kültürlü toplumlarda büyük bir tehdit unsuru haline gelmiştir. Türkiye de 2011 yılından bu yana tecrübe ettiği büyük göç hareketliliği ile bu durumdan etkilenen bir ülke haline gelmiştir. Etnik köken bağlamında zaten bir mozaik olarak değerlendirilen Türkiye beklenmedik bir hızda ve şekilde mozaığına yeni desenler eklemiştir. “15 Mart 2011’de başlayan rejim karşıtı gösterilerin zamanla ciddi çatışmalara ve ardından da bir iç savaşa dönüşmesi ile birlikte bu ülkeden komşu ülkelere doğru ciddi ve dramatik insan kaçıışı yaşanmaya başlamıştır. Tarihte eşine az rastlanan boyutlara ulaşan Suriyelilerin yaşadıkları insani dramı Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) ‘yakın tarihte yaşanan en büyük göç dalgası olarak’ nitelendirmektedir.”¹ BMMYK’nın güncel verilerine göre Türkiye’de resmi olarak 3 milyon 607 bin 563 Suriyeli geçici koruma altında bulunmaktadır ancak resmi olmayan tahminlere göre bu sayının çok daha yüksek olduğu tahmin edilmektedir. (Resmi olarak Türkiye’deki Suriyeliler “mülteci/refugee” veya “sığınmacı/asylum seeker” statüsüne sahip değildirler, bu çalışmada ifadeyi kolaylaştırmak adına Suriyeliler “mülteci” olarak nitelendirileceklerdir.) Ayrıca paylaşılan verilere göre Suriyelilerin yanı sıra 169 bin Afgan, 143 bin Iraklı, 35 bin İranlı, 4 bin 800 Somalili ve 10 bin diğer uyruklardan olmak üzere farklı göçmen bulunmaktadır.² Her ne kadar Avrupa dışından gelen göçmenler Türkiye’de hukuki olarak mülteci statüsüne sahip olmasa da literatürde sıklıkla “mülteci” olarak kabul edilen Suriyeliler ve diğer uyruklu vatandaşların sayısı itibarıyla Türkiye şu anda dünyada en büyük mülteci nüfusuna ev sahipliği yapan bir ülke konumuna gelmiştir. Ancak koruma altındaki nüfusun büyüklüğü, başlangıçta “misafirlik” olarak adlandırılan sürecin uzaması ve yerli nüfus ile yeni gelen nüfus arasındaki iletişimsizlik sebebiyle çeşitli problemlerin yaşandığı gözlemlenmekte ve maalesef bu problemlerin daha çok yaşanabileceği tahmin edilmektedir. Tam da bu noktada kitle iletişim araçları, iletişimsizlik sorununun çözümünde veya yeniden üretilerek daha da büyümesinde rol

¹ M. Murat Erdoğan. *Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2018, s.1.

² BMMYK. “Türkiye İstatistikleri”. 30 Kasım 2018, <https://www.unhcr.org/tr/unhcr-turkiye-istatistikleri> (Erişim Tarihi 30 Nisan 2019).

oynamaktadır. Günümüzde bu kitle iletişim araçları içerisinde, yeni medya büyük önem arz etmektedir çünkü yukarıda da bahsedildiği gibi kolay, nispeten denetimden uzak, kolay ulaşılabilir, yaygın, ucuz, interaktif, profesyonellik gerektirmeyen ve editoryal prosedürlere tabi olmaması sebepleriyle günlük hayatta bu rolü üstlenen araçlardan biri olarak değerlendirilmektedir.

2018 verilerine göre Türkiye'nin %67'si, yani 54,33 milyon internet kullanıcısı bulunmaktadır. Bu kullanıcılardan da yaklaşık 51 milyonunun aktif sosyal medya kullanıcısı olduğu bilinmektedir. Türkiye'nin dijital büyümesi kapsamında bu sayılar yıldan yıla gözle görülebilir bir artış göstermektedir. Öyle ki; bir önceki yıla göre internet kullanıcı sayısı %13, aktif sosyal medya kullanıcı sayısı %6 artmıştır. Bu kullanımı mobil cihazlardan gerçekleştiren kişi sayısı da 44 milyon olup bu sayı da bir önceki yıla göre %5 gibi bir artış göstermiştir.³ Mobil cihazların önemi, adından da anlaşılacağı üzere taşınabilir olan cep telefonu ve elektronik tabletleri içermesidir; bu cihazlar sayesinde zaman ve mekân fark etmeden uygulamalar aracılığıyla kolaylıkla internete, özellikle de sosyal medyaya erişim sağlanabilmektedir. Türkiye'de internet kullanıcılarının ortalama 7 saatlerini internette geçirdikleri; bu sürenin içinde de ortalama 2 saat 48 dakikanın sosyal medya platformlarında geçirdikleri tespit edilmiştir. İstatistiklere bakıldığında Youtube kullanıcıların %55'inin kullandığı bir video paylaşım sitesi olarak en çok ziyaret edilen sosyal medya platformu olmuştur.⁴ Bu kadar büyük bir kitleye hitap etmesi itibarıyla grupların sosyal medyada temsilinde ve bu temsile bağlı dijital nefret söyleminin üretilip yaygınlaşmasında Youtube büyük bir paya sahiptir. Bunun yanı sıra, Youtube tarafından belirli bir "ırk veya etnik köken, din, bedensel engel, cinsiyet, yaş, gazilik durumu ve cinsel yönelim/cinsel kimlik" grubuna yönelik nefret söyleminde bulunan veya şiddet uyandırmayı amaçlayan içeriklere izin verilmediği ifade edilmektedir. Bu tarz içeriklerin Youtube'un nefret söylemi politikasını ihlal ettiği belirtilmekte ve incelenmesi için Youtube'a bildirilme imkânı verilmektedir. Buna rağmen, geleneksel medyaya kıyasla geniş bir ifade özgürlüğü tanınmasından ve anonim olarak fikir beyan edilmesine olanak sağladığından dolayı bu videolar kapsamında sokak röportajı veren bireyler herhangi bir oto-sansür uygulamaya gerek duymadan konuşabilmektedir.

Bu noktadan hareketle bu çalışmada Türk halkının Suriyelilere bakış açısı, ulusal ve uluslararası düzeyde en yaygın video paylaşım sitesi olan Youtube'daki "Suriyeliler" ibaresiyle görüntülenebilen "Sokak Röportajları" başlıklı paylaşımlar üzerinden analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışma kapsamında 2016 - 2018 yılları arasında gerçekleştirilen ve en çok

³ WeAreSocial. "Global Digital Report", 30 Ocak 2018, <https://digitalreport.wearesocial.com/> (Erişim Tarihi 13 Aralık 2018).

⁴ WeAreSocial. "Global Digital Report", 30 Ocak 2018, <https://digitalreport.wearesocial.com/> (Erişim Tarihi 13 Aralık 2018).

izlenme sayısına sahip 15 sokak röportajı belirlenmiştir. Bu röportajlardaki söylemler sığınmacı karşıtı ve destekçisi olarak iki ana başlıkta ele alınmak üzere alt tematik birimler altında kategorize edilerek derinlemesine analiz edilecektir. Bu analiz ile sosyal dışlanmaya sebep olan ve sığınmacıların uyum sürecine engel olan algısal unsurların ortaya çıkarılması ve yerleşik ve yeni gelen toplum arasındaki iletişimsizliğin, önyargıların, yanlış algıların daha iyi anlaşılacak uyuma yönelik adımların atılmasına yardımcı olunması hedeflenmektedir.

Kavramsal Çerçeve

Göç insanlık tarihi ile eş zamanlı ortaya çıkmış bir olgudur. En basit anlamıyla göç, bir sebepten dolayı yer değiştirmesi hareketidir. Tarihin başlangıcından itibaren göç hep var olmuş ve insanlığın gelişimine katkıda bulunmuştur. Jared Diamond'a göre yazım, tarım, metalürji gibi en temel alanlar dâhil olmak üzere dünya üzerindeki hiçbir gelişme eş zamanlarda gerçekleşmemiş; hayatı kolaylaştıran her gelişme bir yerde gerçekleştikten sonra başka bir yere aktarılacak suretiyle ilerlemiştir.⁵ Üstelik göç sadece insanlara özgü bir özellik olmayıp, doğada birçok hayvanın da yaşam koşulları gereği başka habitatlara göç ettiği bilinmektedir. Bu yönden düşünüldüğünde göç doğal kabul edilebilecek bir olgudur. Ancak 19. yüzyıldan itibaren gerçekleşen Aydınlanma, endüstrileşme ve modernleşme hareketleri ile birlikte gelişen ulaşım ve haberleşme olanakları sayesinde dünya üzerindeki insan göçü hareketliliğine başka bir boyut kattığı da bir gerçektir. ⁶Dünya üzerinde gitgide daha çok insan yer değiştirmektedir. Dünya Sistemleri Teorisi'ne göre dünya merkez, yarı-çevre ve çevre olarak üçe ayrılır ancak harici olarak adlandırılacak bir dördüncü alan da vardır ki bu dördüncü alan bütün dünyayı kapsamaktadır.⁷ Bu dördüncü alan büyük oranda göç hareketleriyle şekillenen bir alandır. Bu dördüncü alanın temelini oluşturan göç hareketleri çoğunlukla dünyanın çevresi olarak adlandırılan gelişmemiş bölgelerden gelişmiş merkez bölgelere -genellikle Batı- doğru gerçekleşmektedir. Bu hareketlilikler itme-çekme teorisiyle açıklanabilir çünkü insanların ekonomik, politik, sosyal ve kültürel açılardan ihtiyaçlarının karşılanmadığı çevre bölgeler bir itme gücü oluştururken bu alanlarda gelişmiş merkez cazibeyi üzerinde toplayarak çekmektedir.⁸ Ek olarak çevre bölgelerde büyük ölçüde bahsi geçen gelişmemişlikten etkilenen çatışmalar ve insan hakları ihlalleri de göz ardı edilemeyecek bir biçimde itme gücüne etkide bulunmaktadır. Bütün bu durumlar göz önünde bulundurulduğunda göç kaçınılmaz hale gelmiş,

⁵ Jared Diamond. *Guns, Germs and Steel: The Fates of Human Societies*, Vintage, 1997, s.14.

⁶ N.G. Schiller et al.. "Transnationalism: A new analytic framework for understanding migration", *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1992.

⁷ Immanuel Wallerstein. "A world-system perspective on the social sciences", *The British Journal of Sociology* Cilt 27, No 3, 1976, s. 341.

⁸ E.S. Lee. "A Theory of Migration". *Demography*, Cilt 3, Sayı 1, 1966, s. 47-57.

birçok toplumda etnik çeşitlilikler ve çok kültürlülük hayatın bir parçası haline gelmiştir. Dolayısıyla da “biz” ve “onlar” kavramları güçlenmiş, insanlar “öteki” ile daha yakınlaşmıştır. Bu yakınlık sosyal uyum ile birleştiğinde büyük bir zenginlik oluşturabilecekken çoğu kez “öteki” bir tehdit unsuru olarak algılanmıştır.⁹ “Öteki” ile ilgili algıların oluşturulmasında sosyal temsiller ve bu sosyal temsillerin geçtiği bağlamlar çok kültürlü toplumlarda uyum içerisinde bir arada yaşama noktasında büyük rol oynamaktadır.

Sosyal Temsil

Sosyal temsil konusunda farklı teorik yaklaşımlar bulunmaktadır. Durkheim’e göre bireylerin sosyal temsilleri kolektif temsillerdir ve sosyal temsiller bireyselle karşıt ve onu aşan bir gerçeklik seviyesindedir.¹⁰ Öte yandan Moscovici’nin sosyal temsil tanımı sosyal temsilleri, bireyin içinde yaşadığı dünyayı anlamlandırmak için iletişim karmaşasında ortaya çıkan ve çoğunluk tarafından paylaşılan görüşler olarak ele alır.¹¹ Bu görüşler toplumun bireyleri tarafından farklı zaman, mekân ve kişilerle paylaşılır ve paylaşıldıkça pekiştirilir. Bütün temsillerin amacı tanıdık olmayı tanıdık yapmaktır. Üzgelün; sosyal temsillerin birey, bireyler-arası, grup ya da toplum seviyelerinde etki edebilme gücüne sahip olduğunu ve sosyal temsillerin en çok vurgulanması gereken özelliklerinden birinin iletişimsel – görsel, dilsel, söylemsel – fenomenler olmaları ve esas itibarıyla çoğul, heterojen ve dinamik olmaları olduğunu belirtmektedir. Ek olarak temsil, hem temsil edilen özneye dönük hem de temsil imajının iletildiği alıcıya dönük olmasıyla çok yönlü bir süreci ifade etmektedir.¹²

Sosyal temsil birçok farklı bağlamda kendine yer bulabilmektedir. Evde, okulda, sokakta; kısacası iletişimin olduğu her yerde farklı gruplar hakkında sosyal temsiller gerçekleşebilmektedir. İletişim hayatta kalabilmek adına insanların birbirleriyle kurmak zorunda oldukları bir olgudur ve insanlık tarihinden bu yana birikerek ve gelişerek kompleks bir unsura dönüşmüştür. 1990’lı yıllardan sonra gerçekleşen teknolojik gelişmeler ve internetin yaygınlaşması sayesinde bugün geniş bir kitle iletişim gücünden bahsetmek mümkündür. Kitle iletişim, iletirmek istenen mesajların belli teknolojik aygıtlarla yığın olarak değerlendirilebilecek ölçüde insan topluluklarına iletmesidir. Kitle iletişim araçları da bu fiil için kullanılan aygıtların

⁹ C. W. Perdue et al., “Us and Them: Social Categorization and the Process of Intergroup Bias.” *Journal of Personality and Social Psychology*, Cilt 59, No 3, 1990.

¹⁰ E. Durkheim. “Representations individuelles et representations collectives.” *Revue de Metaphysique et de Morale*, Cilt 6, 1898, s. 273-230

¹¹ S. Moscovici. *The Phenomenon of Social Representations*. in R.M. Farr & S. Moscovici (eds.), *Social Representations*, Cambridge, Cambridge Press, 1984.

¹² M. A. Üzgelün. “Sosyal temsil çalışmaları için sistematik bir yöntem olarak argüman analizi.” *Psikoloji Çalışmaları/Studies in Psychology*, Cilt 35, No 2, 2015, s. 71-92.

genel adıdır. Bugün günlük hayatımızın vazgeçilmez bir parçası haline gelen radyo, televizyon, sinema ve basın-yayın organları bu araçlardan bazılarıdır. Medya bu araçları tanımlamak için kullanılan genel bir isim olarak ortaya çıkmıştır. Medya, Latince “araç”, “aracı” anlamına gelen “medium” sözcüğünden türemiştir.¹³ 2000’li yıllarda internetin dünya çapında yaygınlaşması ile beraber medya kabuk değiştirmiştir. Radyo, televizyon sinema, basın-yayın gibi geleneksel kitle iletişim araçları popülerliklerini sürdürmekle beraber internetin medya unsuru olarak kullanmaya başlanmasından sonra yerlerini ona bırakmışlardır. Mobil cihazların da sürekli olarak geliştirilmesi ve yaygınlaşması ile internet zaman ve mekân unsurlarını aşmıştır. Bu değişimler kamusal alanın dijitalleşmesi olarak adlandırılabilir bir süreci başlatmıştır.

Kamusal Alan

Kamusal alan (*öffentlichkeit*) kavramı ilk kez Jürgen Habermas tarafından 1962 yılında ortaya atılmıştır.¹⁴ Habermas, bu kavramla, herhangi bir kısıtlama hali olmadan ve bireylerin eşit biçimde devletle ilgili konularda serbestçe konuşup eleştiri yaptıkları, herkesçe erişilebilirliği yani toplanma, örgütlenme, kanaatlerini ifade etme ve yayınlama özgürlükleri garanti altına alınmış bir alanı tanımlamıştır.¹⁵ Belirtmek gerekir ki çoğu anlayışa göre bahsi geçen kamusal alan daha ziyade resmi kurumlar üzerinden ve daha sabit ele alınmaktadır. Ancak Habermas’a göre kamusal alanın yapısal dönüşümü mümkündür ve bu demokratikleşme ve medyanın büyümesiyle doğrudan ilişkilidir.

Medyanın büyümesinde ise teknolojinin rolü yadsınamaz boyutlara ulaşmış, bu boyutlar kamusal alanın dijitalleşmesini de kaçınılmaz hale getirmiştir. Bu dijitalleşme sayesinde özel alan ve kamusal alan arasındaki çizgi belirsizleşmiş, insanlar yerlerinden kalkmadan ticaret yapmaya, yeni insanlar tanımaya, yeni yerler görmeye, evlerini dekore etmeye başlamışlardır. Son yıllarda sosyal medya olarak adlandırılan iletişimin yeni türü de, gelişmekte olan teknolojinin hayatımıza kattığı en önemli unsurlardan biri olmuştur. Sosyal medya, internetteki görsel-işitsel depolamaya dayalı web siteleri, bloglar, pod-castlar, içerik paylaşım siteleri ve sosyal paylaşım ağları aracılığıyla oluşturulan elektronik-sayısal iletişim ortamıdır.¹⁶ Bu ortamlar, web içeriğinin belli ölçülerde kullanıcı tarafından tasarlanması ve paylaşılması ile

¹³ A. Kalav, & A. B. Certel Fırat. “Amerikan Sosyal Medyasında Göçmen Karşıtlığı ve Dijital Nefret Söylemi: Twitter Özelinde Bir İnceleme.” *Suleyman Demirel University Journal of Faculty of Economics & Administrative Sciences*, Cilt 22, 2017.

¹⁴ Jürgen Habermas. *Strukturwandel der öffentlichkeit*, 1962, s. 12-23.

¹⁵ N. Onat. *Kamusal alan ve sınırları: Hannah Arendt ve Jürgen Habermas' in yaklaşımları*, Durakİstanbul, 2013, s.12.

¹⁶ A. Yılmaz. “Sosyal Medya Kullanımında Güncel Tartışmalar: Üniversite Öğrencileri Örneğinde Mahremiyet - Kamusal Alan İlişkisi”, *Global Media Journal Türkiye*, Cilt 3, Sayı 1, 2012, s. 247.

oluşur. Kullanıcılar web üzerindeki sosyal medya sitelerinde etkin durumdadır. Sosyal medyada aynı düşünceyi paylaşan insanlarla reelde tanışılmasa dahi etkileşimde bulunmak mümkündür. Bu etkileşim beğenme, beğenmeme, yorum yazma, paylaşma, mesaj yazma, engelleme, arkadaş olarak ekleme/takip etme/abone almak gibi unsurları ifade edebileceği gibi aynı görüşteki insanların örgütlenmesini veya karşıt görüşteki insanların kamplaşmasını da ifade edebilir.

Demokratikleşme açısından bakıldığında ise anonim kimliğe sahip olma, zaman ve mekan unsurlarını aşma, siyasiler ve sıradan insanlar arasında bir köprü görme, nispi denetimsizlik ve etkileşimsellik gibi özelliklerinden ötürü sosyal medyanın demokratikleşmeye katkı sağladığı savunulabilir. Yeni medyanın diğer bir önemli özelliği de interaktif kullanıcıların varlığıdır. Böylelikle geleneksel medyanın tek taraflı içerik aktarımı rafa kalkmış, içerik üretip paylaşma, iletişim ortamlarında aktif bir rol oynama herkes için mümkün olmuştur.¹⁷ Bu da bilginin; belli kurumsal prosedürler, propoganda amaçları ve etik kuralları süzgecinden geçirilerek değil de kullanıcının amaç, etik ve kapasitesi doğrultusunda yayılmasını beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda siber uzayın yarattığı bu yeni kamusal alan, geleneksel medyanın üstbelirlenimci yapısı karşısında daha demokratiktir. "Hipermetinsellik" olarak adlandırılan bu durum bir anlamda bilginin özgürleşmesi olarak yorumlansa da bariz bir şekilde etik problemlerini de beraberinde getirmektedir.¹⁸ Bunlardan bazıları nefret söylemi, özel hayatın gizliliğinin ihlali, fikri mülkiyet hırsızlığı, bilgi kirliliğidir.¹⁹ İfade özgürlüğü ve demokratikleşme kisvesi altında yaşanan bu etik problemlerden nefret söylemi gitgide farklı kültürlerin bir arada yaşamaya başladığı çok kültürlü ortamlarda yaygınlaşmaktadır. Evrensel bir eğilim olarak, göçmenler bu durumun en belirgin hedefleri konumundadır.

Nefret Söylemi

Nefret söyleminin en çok kabul gören tanımı, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından 1997 yılında yapılmıştır. Bu tanıma göre "Nefret söylemi" kavramı, ırkçı nefreti, yabancı düşmanlığını, Yahudi düşmanlığını veya azınlıklara, göçmenlere ve göçmen kökenli insanlara yönelik saldırgan ulusalcılık ve etnik merkezcilik, ayrımcılık ve düşmanlık şeklinde ifadesini bulan, dinsel hoşgörüsüzlük dâhil olmak üzere hoşgörüsüzlüğe dayalı başka nefret biçimlerini yayan, kışkırtan, teşvik eden veya meşrulaştıran her türlü ifade biçimini kapsayacak

¹⁷ B. Bulunmaz, "Yeni Medyada Nefret Söylemi ve Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma", *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 8, No 1, 2015, s. 73-88.

¹⁸ M. Binark. "Nefret Söyleminin Yeni Medya Ortamında Dolaşıma Girmesi ve Türetilmesi", *ÇOMU, T. Yeni Medyada Nefret Söylemi*, Kalkedon Yayıncılık, 2010.

¹⁹ A. Kalav, & A. B. Certel Fırat. "Amerikan Sosyal Medyasında Göçmen Karşıtlığı ve Dijital Nefret Söylemi: Twitter Üzerinde Bir İnceleme." *Suleyman Demirel University Journal of Faculty of Economics & Administrative Sciences*, Cilt 22, 2017, s.2210.

şekilde anlaşılacaktır.”²⁰ Nefret söylemlerinin şiddet eylemine çağrı özelliğine sahip olması ise bu söylemlerin nefret suçuna nasıl evirilebileceğinin bir göstergesi durumundadır.²¹ Bahsi geçen tanımdaki koşulların dijital platformlarda gerçekleştirilmesi ile ise “dijital nefret söylemi” denen kavram ortaya çıkmaktadır. Dijital nefret söyleminin en önemli özelliği nispeten denetimden uzak bir ortamda, çok geniş kitlelere ulaşabilen ve çeşitli yollarla yeniden üretilen (*reproduced*) bir olgu olmasıdır. Nefret söylemleri, toplum tarafından içselleştirilmiş –çoğunlukla gerçeği yansıtmayan ve genellemeler içeren– sosyal temsiller üzerine oluşturulmaktadır.

Yöntem

Çalışmanın Amacı

Bu çalışma yeni medya platformlarından biri olan video paylaşım sitesi Youtube’da yer alan Suriyeliler ile ilgili sokak röportajı içeriklerinin söylem analizinin mülteci karşıtı ve destekçisi olarak iki ana başlık altında incelenmesini amaçlamaktadır. Bu sayede mültecilerin toplumsal uyumuna engel yaratan sosyal temsillerin altında yatan nedenler detaylı bir şekilde ortaya çıkarılarak daha başarılı bir uyum sürecinin sağlanmasına yardımcı olunacaktır.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma kapsamında Youtube üzerinden arama kısmına “Suriyeli” ve “sokak röportajı” ifadelerinin yazılmasıyla Youtube algoritmasına göre önerilen ilk 15 video incelenmiştir. İncelenen videolar, Türkiye’nin çeşitli şehir ve ilçelerinde “sokak röportajı” olarak bilinen, gerek televizyon kanalları gerekse de Youtube kanalları yoluyla sokaktan geçen vatandaşlara mikrofon uzatılmasıyla yapılan röportajları içermektedir. İzlenme sayılarına bakıldığında bu videolar 4 bin ila 500 bin izlenme arasında değişiklik göstermektedir. Videoların altına yapılan yorumların sayısı da oldukça fazladır. Beğenme, beğenmeme, paylaşma gibi seçenekler de göz önüne alındığında bu videolar oldukça geniş kitlelere ulaşabilen ve sürekli olarak yeniden üretilen öğelerdir.

²⁰ A. Weber. *Nefret Söylemi El Kitabı*, Council of Europe Publishing, 2009, s. 3.

²¹ Y. Akdeniz. *Racism on the Internet*, Council of Europe Publishing, 2009, s. 57.

Çalışmanın Metodu

Youtube aracılığıyla yüklenen videoların milyonlarca insana ulaşabilmesinden yola çıkılarak, arama bölümüne “Suriyeli” ve “sokak röportajı” yazılmasıyla Youtube tarafından önerilen ilk 20 video incelemeye alınmıştır. Bu videolarda halktan bireyler rastgele sokaktan geçerken çevrilerek fikirlerinin beyan edilmesi istenmiştir. Çeşitli kullanıcılar tarafından yüklenen ve farklı uzunluklarda olan videolar söylem analizi bağlamında mülteci karşıtı ve destekçisi olarak iki ana başlığa ayrılmıştır. Mülteci karşıtlığının ve destekçiliğinin altında yatan algısal sebepler alt tematik birimler altında kategorize edilerek ortaya çıkarılmıştır. Kararsız bir tutum sergileyen kişiler ise sığınmacı karşıtlığı veya destekçiliğinin oluşması sürecinde herhangi bir neden ortaya koyamadığı sebebiyle istatistiksel olarak verilmiş; fakat analize dâhil edilmemiştir. Çalışmadaki kategoriler şu şekildedir:

1. Mülteci Karşıtı Söylemler

1.1. Güvenlik Kaygısı Temelli Karşıtı Söylemler

- Ekonomik Kaygı Temelli Karşıtı Söylemler
- Emniyet Kaygısı Temelli Karşıtı Söylemler
- Sosyokültürel Kaygı Temelli Karşıtı Söylemler
- Siyasi Kaygı Temelli Karşıtı Söylemler

1.2. Sebepsiz Karşıtı Söylemler

2. Mülteci Destekçisi Söylemler ve Yapıcı Çözüm Önerileri

Mülteci Karşıtı Söylemler

Tablo 1: Mültecilere Yönelik Karşıt Söylemler *f: 175 n: 228**(f: kişi sayısı, n: tekrar eden söylem sayısı)*

Güvenlik Temelli Karşıtlık <i>f: 117 n: 158</i>					Gerekçesiz Karşıtlık <i>f: 19 n:21</i>
İç Güvenlik Temelli Karşıtlık <i>f: 61 n: 89</i>					
Emniyet Temelli Karşıtlık <i>f: 22 n: 40</i>	Etnik-Cinsiyet Kökenli Ayrımcılığa Dayanan ve Güvenlikle İlişkilendirilmiş Karşıtlık <i>f: 39 n: 49</i>	Sosyo-Kültürel Karşıtlık <i>f: 8 n: 15</i>	Ekonomik Karşıtlık <i>f: 85 n: 99</i>	Siyasi Karşıtlık <i>f: 2 n: 4</i>	
Suriyeli genç erkeklerin yerel halkı taciz ve rahatsız edeceği endişesi	18-45 yaş arası Suriyeli erkekler Türkiye'ye alınmasını istediği	Kültürel farklılıkların getirdiği endişeler	Suriyelilerin işsiz sayısına katkıda bulunduğu algısı	Suriyelilerin oy kullanılmak için Türkiye'ye alındığı algısı	Suriyelilerin bayramda Suriye'ye gitmesi
Suriyeli çocukların dilenmesinden duyulan rahatsızlık	Suriyeli erkekleri zorla savaşa gönderme isteği	Suriyelilerin doğum oranından duyulan endişe	Çalışmayanlara devlet bütçesinden maaş bağlandığı algısı		Suriyelilerle aynı kamusal alanı paylaşmama isteği
Düzensiz göç esnasında yabancı savaşçıların da sınırdan geçtiği ihtimali	Kamusal alanda Suriyelilerin görünürlüğünden duyulan etnik kökenli rahatsızlık	Eğitimde fırsat eşitsizliğine neden olacağı endişesi	Suriyelilerin eğitim barınma masraflarının devlet tarafından karşılandığı algısı		
Yerel halk ile Suriyeliler arasında oluşabilecek gerilim endişesi	Suriyeli erkeklerin park, bahçe gibi mekânlarda bulunmasından dolayı duyulan		Suriyelilerin daha düşük maaş ile çalışması		

	nefret				
Gelecekte iç güvenliği tehdit edecek sorunlara yol açılacağı endişesi			Türkiye’de fazlasıyla yardıma muhtaç kişi olması		

Katılımcıların yaklaşık %70’inin söylemleri mülteci karşıtı olarak gözlemlenirken; %10.4’lük bir kesim kararsız, %19.6’lık bir kesim mültecileri destekleyici ve/veya çözüm önerisi sunan bir tutuma sahiptir.

Güvenlik Kaygısı Temelli Karşıt Söylemler

Ekonomik Kaygı Temelli Karşıt Söylemler

Yoğun göç alan hemen her toplumda göçmen karşıtı argümanlar arasında en büyük payı ekonomik argümanlar almaktadır. İşsizlik, artan hayat pahalılığı, ucuz ve kayıtsız işçilik, devlet kaynaklarının vatandaşlara yetmemesi, sosyal devlet politikalarındaki aksamalar ve refah seviyesindeki azalmalardan göçmenler sorumlu tutulmuştur. Türkiye’de de durum farklı değildir. Özellikle göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı büyük şehirlerde (İstanbul, Ankara, İzmir vs.) ve sınır şehirlerde (Adana, Mersin, Gaziantep, Şanlıurfa, Hatay vs.) ekonomik değişimler yaşanmıştır. Doğru bir göç yönetimi ve planlama ile göçmenlerin üreten ve tüketen bireyler olup sürdürülebilir kalkınmaya katkı sunabileceği birçok kez dile getirilmiş ve buna birçok vaka örnek oluşmuşsa da toplumsal düzeyde bu algı kolay kolay değiştirilememektedir.

Bu çalışmada analiz edilen 15 videoda söz alan 250 kişinin içinde 85 kişinin ekonomik kaygılarını mültecilere ilişkin görüşlerinde birincil karşıtlık unsuru olarak belirttiği ve toplamda 99 defa ekonomik kaygıların üzerinde durduğu ortaya çıkmıştır. Buradan yola çıkarak, alınan göçün ekonomik bir yük getirdiği kanısının halk arasında oldukça yaygın olduğu söylenebilir. Bunu kanıtlar şekilde, sığınmacı karşıtlığı içeren ifadeler içinde ekonomik temelli söylemler katılımcıların %34’ü tarafından birincil karşıtlık unsuru olarak ilk sırada karşımıza çıkmaktadır. Bu söylemler arasında en yaygın olanları ise, Türkiye’deki ekonomik durumun zaten kötü olduğu ve sığınmacıların gelmesiyle daha da kötüleştiği ve işsizliğin arttığı yönündeki ifadelerdir. Burada önemli olan nokta, işsizliğin tek bir dinamikten oluşmadığını ve pek çok bileşenin etkisiyle artıp azalabileceğini göz önünde bulundurmak ancak toplum tarafından bu durum

böyle değerlendirilmemektedir. Buna ek olarak, Suriyelilerin kaçak, sigortasız ve daha ucuza çalışması ve bu yüzden işveren tarafından daha çok tercih edildiği ve devletin kaynaklarının orantısız olarak onlara ayrıldığı yönündeki algı da oldukça yüksektir. Medyadaki asılsız haberlerin ve provoke edici siyasi açıklamaların da bu algıyı pekiştirdiği göz önünde bulundurulması gereken bir gerçektir. Örneğin Suriyelilerin TOKİ'den ücretsiz ev sahibi oldukları, çalışmadan devletten asgari ücretten daha fazla miktarda maaş aldıkları ve sınavsız üniversiteye girdikleri gibi düşünceler halk arasında doğruluğu sorgulanmadan kabul edilmiş gözükmemektedir. Videolardan alınan aşağıdaki alıntılar yukarıda bahsedilen durumu gözler önüne sermektedir:

“Suriyelilere aylık 3.600 TL para ödeniyor, asgari ücret 1.600 TL alıyor. Ben olsam ben de gitmem bu rahatı bulmuşken.”²²

“Devlet bunlara 45 milyon dolar para harcadı. Niye ona harcasın, benim vatandaşım harcardı.”²³

“Kendi vatandaşlarımız aç. Kendi vatandaşlarımız evsiz ama bir tek Suriyelilere ev veriliyor.”²⁴

“Eğer Türkiye kendi gençlerine iş verebiliyor olsaydı tamam ama böyle bir şey yok. Gönderilmeliler.”²⁵

“Hastanede öncelik onlara tanınıyor. Üstelik para da ödemiyorlar.”²⁶

Ancak unutulmamalıdır ki uyum konusunda eğitime ve iş piyasasına erişim önemli bir yere sahiptir. Sosyal uyumun sağlanmasında sığınmacıların veya göçmenlerin hayatlarına devam etmesinin, diğer bir deyişle eğitime ve işgücüne dahil edilmeleri oldukça kritiktir. Çünkü dünyanın her yerinde sosyal uyum ekonomik entegrasyonla birlikte gerçekleşir.

²² Youtube, “Suriyeliler Hakkında Halkımızın Görüşlerini Aldık...”, 20 Mart 2018, https://www.youtube.com/watch?v=je_S4Vczxyk (Erişim tarihi 10 Ocak 2019).

²³ Youtube, “Ankara’da Sorduk: Suriyeliler ülkelerine geri gönderilmeli mi?”, 16 Ekim 2018, <https://www.youtube.com/watch?v=nwq7QfFtG3A> (Erişim tarihi 10 Ocak 2019).

²⁴ Youtube, “Halka Sorduk: Suriyelilere Vatandaşlık Hakkı Tanınması Konusunda Neler Düşünüyorsunuz?”, 23 Şubat 2017, <https://www.youtube.com/watch?v=Z-3LTKhuasI> (Erişim tarihi 10 Ocak 2019).

²⁵ Youtube, “Ankara’da Sorduk: Suriyeliler ülkelerine geri gönderilmeli mi?”, 16 Ekim 2018, <https://www.youtube.com/watch?v=nwq7QfFtG3A> (Erişim tarihi 10 Ocak 2019).

²⁶ Youtube, “Suriyeliler Türk Vatandaşlığına kabul edilsin mi?”, 9 Mart 2017, <https://www.youtube.com/watch?v=0OVDGypzxs> (Erişim tarihi 10 Ocak 2019).

Emniyet Kaygısı Temelli Karşıt Söylemler

Uluslararası göç hareketlerinin yoğun bir şekilde gerçekleştiği her ülkede göçmenler görünür birer “öteki” haline gelmektedir. Bu göç hareketlerinin çoğunlukla gelişmemiş bölgelerden gelişmiş ülkelere doğru hayat standartlarında farklı seviyelerde beklenen bir yükselme için gerçekleşmektedir. Dolayısıyla gelişmişlik seviyesi olarak daha alt seviyede gözüken bir toplumun insanların da o daha az gelişmişliği barındırdığı düşünülür ve bu daha az gelişmişlik yerli toplumun “öteki” hakkındaki algısını önyargılardan ibaret kılar. Ön yargı, bir grubun (dini, etnik, cinsiyet, ırk vb.) tamamına, ya da bir gruba ait olduğu için belli bir bireye yöneltilen genelleyici olumsuz tutum olarak tanımlanabilmektedir.²⁷ “Ötekiler” çoğu zaman farklı imajları, yaşam tarzları, dilleri ve sosyoekonomik durumlarıyla damgalanarak bireyler olarak değil yığınlar olarak görülmektedir. Bu noktadan bakıldığında hedef ülkelerde yaşayan yerleşik toplumlarda göçmenler güvenlik tehditleriyle sıkça ilişkilendirilmektedir.

Bu güvenlik tehditlerden biri de ülke içerisindeki emniyet endişesidir. Evrensel bir eğilim olarak göçmenler terör, mahalli gerilimler, hırsızlık, cinsel şiddet (taciz, tecavüz vb.) ve hastalıklarla anılmaktadır. Geleneksel ve dijital olmak üzere farklı medya platformlarında bu önyargıların yer alması ve yaygınlaştırılarak yeniden üretilmesi de bu durumu tetiklemektedir. Ayrıca çoğu zaman medyada etik konularına dikkat etmeden hazırlanan içerikler ve bilgi kirliliği işleri büsbütün zorlaştırmaktadır. Bu eğilimleri Türkiye’de de gözlemlemek mümkündür. Kısa bir zaman diliminde bu kadar yoğun bir göç dalgasıyla karşılaştığı da düşünülecek olursa Türk toplumu “öteki” kavramına karşı önemli bir sınav vermektedir. Mültecilerin yoğun olarak buldukları il ve ilçelerde yaşanan kriminal vakalar bütün bir gruba atfedilmektedir. Oysa Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Göç ve Uyum Alt Komisyonu Başkanı Atay Uslu Suriyelilerin 2014 ile 2017 yılları arasında karıştıkları suçların yıllık ortalamasının %1,32 oranında olduğunu belirtmiştir.²⁸ Kaldı ki bahsi geçen suçların büyük çoğunluğu insan kaçakçılığı ile ilgili suçlar olarak göze çarpmaktadır. Ancak buna rağmen toplumda Suriyelilerin suç işlediği kanısı yüksektir. Çalışmada analiz edilen söylemlerde de bu durum gözlemlenmektedir. Röportajlarda mikrofon uzatılan 250 kişiden 51’i iç güvenlik kaygısını birincil karşıtlık unsuru olarak ifade etmiştir. Ancak bütün kullanıcılar tarafından bu karşıtlık unsuru 89 kez dillendirilmiştir. (f=51, N=89)

Bu unsurun altında Suriyeli genç erkeklerin kadınlara karşı rahatsız edici tavırlarda taciz ettiği ve yerel halk ile mahalli gerilimlerin yaşandığı sıklıkla belirtilmiştir. Ek olarak Suriyeli

²⁷ G. Willard Allport et al., *The nature of prejudice*, 1954.

²⁸ Timeturk, “Suriyelilerin suç işleme oranı oldukça düşük”, 14 Mart 2018. <https://www.timeturk.com/suriyelilerin-suc-isleme-orani-oldukca-dusuk/haber-864830> (Erişim tarihi 12 Ocak 2019)

çocukların dilendirilmesi, çocukların başıboş bırakılması, açık kapı politikasından dolayı ülkeye terörist ve ajanların karışması, salgın hastalıkların yayılması, sınır güvenliğinin riske atılması, ileride daha büyük bir nüfus oluşturması beklenen mültecilerin Türkiye'yi istila/işgal etmesi, mültecilerin kamp dışında rahatça yaşıyor ve seyahat ediyor olması (örneğin nargile içmesi, denize girmesi vb.) gibi noktalar da katılımcıların göçmen karşıtı ifadelerinde yer almaktadır.

Bu kategoride değerlendirilen katılımcıların 39'u kaygılarını ırk ve cinsiyet temelli ayrımcılık üzerinden oldukça katı bir şekilde ifade etmiştir. Irk bağlamında mülteciler, grup halinde düşük zekâya sahip olmak, temiz olmamak, suça yatkınlık taşımak, dilenmek gibi negatif fiillerle eşleştirilmiştir. Sığınma hakkı uluslararası hukuk tarafından tanınan bir hak olmasına rağmen katılımcıların bir kısmı savaştan kaçan insanların ülkelerine ihanet ettiklerini düşündüğünü belirtmekte ve Türkiye'ye sığınarak kolay yolu seçtiklerini, hatta "keyif çattıklarını" beyan etmektedir. Ayrıca birçok katılımcı etnik milliyetçilik, etnik/ulusalçı şovenizm ve doğuştancılık bakış açılarından yaklaşmıştır. Yani vatandaşların hak, sorumluluk ve katılımı değerlendirildiği ve kökene dayalı olmayan bir milliyetçilik anlayışından ziyade katılımcıların çoğu milliyetçiliği etnik perspektiften yaklaşarak milletleri homojen bir grup olarak doğuştan var olan ve ortak dil, din, kültür, etnik köken gibi kavramlar üzerinden kurulan bir kavram olarak ele almaktadır. Bu doğrultuda toplum doğuştancı bir bakış açısını, yani bir ülkenin sınırları içindeki olanaklardan yalnızca o milletin mensuplarının faydalanabileceği inancını geliştirmektedir.²⁹ Röportajlarda sıklıkla vurgulanan bir diğer nokta da Türk vatandaşlarının; Suriyelilerin gelişi ve onlara sağlanan imkânlardan ötürü kendilerini "ikinci sınıf" vatandaş olarak gördüklerini ifade etmesidir.

Ayrıca röportajlarda, cinsiyet rolleri temelli nefret söylemler de kendilerine büyük ölçüde yer bulmuştur. Bu söylemlerde erkekler ülkelerini bıraktıkları için eleştirilmektedir. Birçok katılımcı kadın, yaşlı ve çocuk gibi mağdur grupların gelmesini normal karşılanırken bedenen sağlam erkeklerin özellikle de genç erkeklerin savaşması gerektiği, bunun namusları olduğu sıklıkla vurgulanmıştır.

Son olarak, belli noktalarda katılımcıların kalifiye olan, eğitilmiş olan ve ekonomiye katkıda bulunanların kalabileceği görüşündedir. Bu durum sınıfsal temelde bir ayrımcılığın da göstergesidir. Bu ifadeler sosyoekonomik olarak alt sınıfa mensup olarak görülen mültecilerin, başka bir ülkeye sığınma hakkının toplumda kabul görmezken üst sınıfa mensup olarak görülen doktor, mühendis, öğretmen gibi kişilerin kalmasında herhangi bir sakınca görülmemektedir. Ayrıca katılımcıların bir kısmı Suriye'de abartılacak bir savaş olmadığı, orada huzurun sağlandığını ve artık gidebileceklerini iddia etmiştir.

²⁹ N. Mandacı, & G. Özerim. "Uluslararası Göçlerin Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa'da Radikal Sağ Partiler ve Göçün Güvenikleştirilmesi", *Uluslararası İlişkiler/International Relations*, 2013, s. 105-130.

Videolardan alınan aşağıdaki alıntılar bu iki duruma örnek teşkil etmektedir:

“Bizim askerimiz onlar için savaşıp şehit olurken onların burada sahillerde, parklarda gezmeleri; nargile içmeleri zorumuza gidiyor.”³⁰

“Suriyeliler gitsin. Onlar geldiğinden beri hastalık arttı, ben kanser oldum.”³¹

“Erkekleri karılarımızı kızlarımızı rahatsız ediyor, taciz ediyorlar.”³²

“Biz Kurtuluş Savaşı’nda birsürü Mehmetçik’i şehit verdik. Biz onların delikanlılarını neden besliyoruz. Önce erkekleri yollamalıyız. Arkadan hanımlarını da yollamalıyız, Çanakkale’deki gibi onların destekçisi olsunlar, yemeklerini yapsınlar diye.”³³

“Vatanını terk edenden hayır gelmez.”³⁴

“Ben çaba sarf etmediklerini düşünüyorum. Ben bir bayan olarak ülkemi terk etmezdim.”³⁵

“Bayramda evlerine gidebiliyorlarsa, savaş bitmiş demektir.”³⁶

“İnsanları bile bir itici.”³⁷

“Hepimiz bugün Cuma namazına gittik, hoca vaazda ‘Hepimiz kardeşiz.’ falan dedi ama böyle vatanını satan insanlar gencecik 20-25 yaşında ellerini kollarını sallaya sallaya geziyorlar. Sen savaşta öl; çoluğuna, çocuğuna, anana, babana bakalım ama sen öl yani, öl! İçimizdeki vatan hainleri yetmiyor gibi bir de bunları aldık, ne zengin milletmişiz. Sokaklarda insanları tehdit ediyorlar ama gidip savaşmaya cesaret edemiyorlar.”³⁸

³⁰ Youtube, “Suriyeliler Türk Vatandaşlığına kabul edilsin mi?”, 9 Mart 2017, <https://www.youtube.com/watch?v=0OVDGypzxos> (Erişim tarihi 10 Ocak 2019)

³¹ Youtube, “Ankara’da Sorduk: Suriyeliler ülkelere geri gönderilmeli mi?”, 16 Ekim 2018, <https://www.youtube.com/watch?v=nwq7QfFtG3A> (Erişim tarihi 10 Ocak 2019)

³² Youtube, “Suriyelilere Türk Vatandaşlığı Verilmeli Mi?”, 6 Temmuz 2017, <https://www.youtube.com/watch?v=T5YqFV-skKA>

³³ Youtube, “Suriyeliler Hakkında Halkımızın Görüşlerini Aldık...”, 20 Mart 2018, https://www.youtube.com/watch?v=je_S4Vczxyk (Erişim tarihi 10 Ocak 2019)

³⁴ Youtube, “İzmir Alsancaktaki halkımıza ‘Suriyelilere Vatandaşlık Verilsin mi Verilmesin Mi?’, 4 Nisan 2017, https://www.youtube.com/watch?v=W_NuRuKST-Q (Erişim tarihi 10 Ocak 2019)

³⁵ Youtube, “Eskişehir’e Suriyelileri Sorduk: Bunlar Vatan Haini”, 7 Temmuz 2017, https://www.youtube.com/watch?v=CK0B5cBmJ_w (Erişim tarihi 10 Ocak 2019)

³⁶ Youtube, “Ankara’da Sorduk: Suriyeliler ülkelere geri gönderilmeli mi?”, 16 Ekim 2018, <https://www.youtube.com/watch?v=nwq7QfFtG3A> (Erişim tarihi 10 Ocak 2019)

³⁷ Youtube, “Suriyeliler Türk Vatandaşlığına kabul edilsin mi?”, 9 Mart 2017, <https://www.youtube.com/watch?v=0OVDGypzxos> (Erişim tarihi 10 Ocak 2019)

³⁸ Youtube, “Eskişehir’e Suriyelileri Sorduk: Bunlar Vatan Haini”, 7 Temmuz 2017, https://www.youtube.com/watch?v=CK0B5cBmJ_w (Erişim tarihi 10 Ocak 2019)

“Suriyeliler kesinlikle geri gönderilmeli. Biz kendi ülkemizde mülteci durumuna düştük. Onlara tanınan haklar bizlere tanınmıyor.”³⁹

Sosyokültürel Kaygı Temelli Karşıt Söylemler

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu ekonomi ve emniyet ile ilgili kaygılarını birincil sıraya almıştır ve bu yüzden sosyokültürel kaygılara istatistiksel olarak daha az değinilmiştir. Katılımcıların içinde 8 katılımcı sosyokültürel kaygılarını birincil karşıtlık unsuru olarak belirtmiştir, toplanda ise bu kaygılara 15 kez yer verilmiştir. Bu da %3.2’lik bir kısma tekabül etmektedir. Ancak katılımcının ifadelerinin alt metninde; ikincil kaygıların veya genel ifade ediş biçimlerinin doğrudan veya doğrudan olmadan sosyokültürel kaygılar barındırdığı düşünülmektedir.

Öte yandan çıkarımsal olarak; sosyokültürel unsurlara istatistiksel olarak az değinilmesi, sosyokültürel olarak iki toplum arasında büyük farklılıkların olmadığı düşüncesinin varlığı ile ilişkilendirilebilir. Örneğin, yüksek olasılıkla Avrupa’da böyle bir araştırma yapılırsa bu orana değinilme sıklığı çok daha fazla olabilirdi ancak Türkiye ve Suriye halkı dini, tarihsel ve kültürel olarak birbirinden çok kopuk ve uzak olarak değerlendirilebilecek iki topluluk değildir.

Bu bağlamda en çok değinilen sosyokültürel kaygılara bakıldığında demografi karşımıza çıkmaktadır. Suriyeli mültecilerin yüksek doğum oranları, kısa bir süre zarfında demografik olarak Suriyelilerin Türkiye’de büyük bir tehlike yaratabileceği kaygısını tetiklemektedir. Katılımcılardan bazıları bu durumun “istila”, “işgal” ve “özerklik talebi” gibi sonuçlar doğurabileceğini vurgulamıştır. Bazen Suriyelilerin toplumda sadece görünüyor olması bile bir rahatsızlık sebebi olarak değerlendirilmiştir. Bu nüfus artış hızının ekonomiyi, emniyeti, sosyal hayatı ve eğitimi etkileyeceği de ifade edilmiştir. Ek olarak yaşam tarzı, dil ve din (her ne kadar her iki toplum da Müslüman olsa da dini yaşayış tarzı açısından farklılıkların olması) gibi konulardaki farklılıklarda insanları kültürlerinin tehdit altında olabileceği algısı oluşturmaktadır. Kadın-erkek eşitliği gibi belli temel özgürlükler konusunda da Suriyelilerin Türkler ile aynı fikirlerde olmayabileceği de belirtilmiştir. Örnek olarak ele alınan bazı dikkate değer ifadeler şu şekildedir:

“Yaşam alanım daralıyor. Her yerde Suriyeli görüyorum.”⁴⁰

³⁹ Youtube, “Ankara’da Sorduk: Suriyeliler ülkelerine geri gönderilmeli mi?”, 16 Ekim 2018, <https://www.youtube.com/watch?v=nwq7QfFtG3A> (Erişim tarihi 10 Ocak 2019)

⁴⁰ Youtube, “Türkiye’de Yaşayan Suriyeliler Hakkında Neler Düşünüyorsunuz?”, 11 Nisan 2016, <https://www.youtube.com/watch?v=YI1GoUvj0p4> (Erişim tarihi 10 Ocak 2019)

“Şu anda 3 milyon civarındalar ama hepsi 10-15 çocuk yapıyor. Yarın Türkiye’yi istila ederler.”⁴¹

“Ülkemizde Türk’ten daha çok Suriyeli var.”⁴²

Siyasi Kaygı Temelli Karşıt Söylemler

Sığınmacı karşıtlığı içerecek ifadeler yer veren söylemler arasında politik kaygılar da yer almaktadır. Göç alan toplumlarda, sığınmacıların ve göçmenlerin siyasi sistemde de aktif olacağı endişesi genelde ön plana çıkmaktadır ancak analizi yapılan videolardan yola çıkarak

istatistiki olarak politik endişelerin yüzde 1’in altında yer alması araştırmada dikkat çekici bir sonuç vermektedir. Diğer bir deyişle, göç alan toplumların genelinin aksine Suriyeli sığınmacılar Türk halkının çok küçük bir yüzdesi tarafından siyasi arenada aktif olabilecek aktörler olarak görülmektedir. Videolarda politik kaygı olarak ifade edilen 2 söylem de Suriyeli sığınmacıların yerel, genel veya Başkanlık seçimlerinde oy kullanabilme ihtimali üzerinde durmaktadır. Buradan Suriyeli sığınmacıların önemli bir kısmının geri döneceğine ve Türkiye’nin geleceğinde herhangi bir noktada söz sahibi konuma gelmelerine ihtimal verilmeyeceğine inanıldığını kanısına varılabilmektedir. Diğer bir deyişle Suriyeliler ve siyaset arasında gözle görülür bir ilişki vatandaş tarafından kurulmamış gözükmektedir.

Bazı katılımcılar Suriyelilerin Türkiye’ye alınması ve kontrolsüzlük hususunda hükümete eleştiri de getirmiştir. Bazılarının ise memnuniyetsizliklerine rağmen muhalif olarak algılanmamak için yaptıkları yorum sonunda “Büyüklerimiz böyle karar vermişse doğrudur” gibi ifadelerle eleştirel gözükmekten kaçındıkları gözlemlenmiştir.

Sebepsiz Karşıt Söylemler

Bu kategoride değerlendirilen vatandaşlar karşı olduklarını dile getirmiş ancak herhangi bir dayanak noktası göstermemişlerdir. Verdikleri cevaplarda “İstemiyorum onları.”, “Gitsinler.”, “Rahatsız oluyorum.” gibi ifadeler yer verdikleri halde neden olduğuna dair bir açıklamada ya bulunamamışlar, ya da bulunmak istemeyerek geçirmişlerdir. Bu vatandaşların rahatsızlıklarına açıklama getiremeyenlerin bir kısmı yabancı düşmanlığı veya göçmen düşmanlığını çağrıştıran biçimler kullanmışlardır.

⁴¹ Youtube, “Eskişehir’e Suriyelileri Sorduk: Bunlar Vatan Haini”, 7 Temmuz 2017, https://www.youtube.com/watch?v=CK0B5cBmJ_w (Erişim tarihi 10 Ocak 2019)

⁴² Youtube, “Eskişehir’e Suriyelileri Sorduk: Bunlar Vatan Haini”, 7 Temmuz 2017, https://www.youtube.com/watch?v=CK0B5cBmJ_w (Erişim tarihi 10 Ocak 2019)

Bu kategoride değerlendirilen yorumların bazıları kişilerin kendi görüşlerinden ziyade çevrelerinden ve medyadan aldıkları duyumlara göre belirledikleri tutumlarla şekillendiği görülmektedir. Ev verilmesi, sınavsız üniversiteye girilmesi ve yapılan yardımların çokluğu gibi konularda yanlış bilinen ama sorgulanmayan fikirlerin de bazı vatandaşlar üzerinde oldukça önemli rol oynadığı gözlemlenmektedir.

“Gitsinler, vatandaşlık verilmesin. Herkes öyle diyor.”⁴³

Mülteci Destekçisi Söylemler ve Yapıcı Çözüm Önerileri

Tablo 2: Mültecilere Yönelik Destek Söylemleri <i>f: 49 n: 56</i> (f: kişi sayısı, n: tekrar eden söylem sayısı)	
Çözüm Önerileri <i>f: 6 n: 9</i>	Destek Söylemleri <i>f: 43 n: 47</i>
Suriye'deki kriz çözüme kavuşturulsun.	Suriyelilerin yaşam koşullarını göz önünde bulundurarak insancıl bir bakış açısıyla verilen destek
Suriyelilerin düzensiz göçü daha kontrollü yönetilsin.	Suriyelilerle empati kurma / göçmen geçmişine sahip olma durumunda verilen destek
Suriyeliler için şehir dışında kamplar kurulsun.	Aynı dini inanca sahip olunmasından dolayı verilen destek
Suriyeliler için istihdam yaratılsın.	Suriyelilerin Türkiye'ye kaçıktan başka bir çaresi olmadığını savunmak

Tablo 2. Mültecilere Yönelik Destek Söylemleri

Videoların söylem analizinin yapılması sonucunda elde edilen verilere göre, 250 katılımcının 49'u yani katılımcıların %19,6'sı sokak röportajı esnasında kendilerine yönlendiren “Suriyeli sığınmacılar geri gönderilsin mi?”, “Suriyeli sığınmacılara vatandaşlık verilsin mi?”, “Suriyeli sığınmacıların Türklerden daha fazla hakka sahip olması konusunda ne düşünüyorsunuz” gibi sorular karşısında sığınmacılara destek olan bir konum belirlemişlerdir. Söylem analizi yapılırken, sığınmacıların ülke ekonomisine, iç güvenliğine veya kültürel yapısına zararı olduğunu düşünen; fakat sığınmacıları destekleyen söylemleri daha ağır basan kişilerin

⁴³ Youtube, Buca Forbes liler Suriyeliler için ne dedi”, 5 Mart 2017, https://www.youtube.com/watch?v=LD4IRf_bHjk (Erişim tarihi 10 Ocak 2019)

ifadeleri de destekçi kapsamına alınmıştır. Bunun sonucunda, sokak röportajı esnasında 49 kişi öncül olarak destekçi olurken, farklı sebeplerle 56 defa sığınmacılara destek olacak söylemlerde bulunulmuştur. Bu söylemler arasında insani bakış açısıyla yapılan değerlendirmeler öne çıkmıştır. Katılımcıların, bazen empati kurarak aynı duruma bir gün kendilerinin de düşebileceğini ifade ederek bazen de geçici koruma altındaki Suriyelilerin kötü yaşam koşullarına dikkat çekerek düşmanca bir tavır benimsemekten çekindikleri gözlemlenmiştir. Sığınmacı destekçisi konusunda öne çıkan bir diğer önemli husus ise aynı dini inanca sahip olunmasının vurgulanmasıdır. Mültecilere yardımcı olunması konusunda sağduyulu yapılan açıklamaların bir kısmında İslam'ın mazluma destek olunması gerektirdiğini söyleyerek dini referanslar verenler de olmuştur. Bu noktada değinilmesi gereken önemli konulardan biri de sığınmacıları destekleyen 49 kişiden 6'sının yapıcı çözüm önerileri sunmasıdır. Daha kontrollü göç yönetimi ve Suriye'deki krizin çözüme kavuşturulması konusunda önerilerde bulunulmuştur. Bu kategoride değerlendirilen açıklamalara verilebilecek bazı örnekler şu şekildedir:

"Aynı durum bizde olsa biz de muhtaç olurduk. Orada savaşan belli değil. Onlar mecbur. İç savaş var, karşı bir devletle değil." ⁴⁴

"Bu insanlar bize sığındılar. İnsanların bu insanlara olan tepkileri baya büyüdü neredeyse her gördüğümüzde onları dövecek gibi bakıyoruz. İki üç kişinin yaptığını milyonlara atfetmek yanlış. Önyargılı olmamalıyız." ⁴⁵

"Sonuçta insanlar vatanlarından kopup gelmişler bizim kucak açmamız gerekiyordu, gerekeni yapıyoruz. Ekonominin zararına olabilir ama savaş kimsenin başına gelmesin kolay değil. Biz de din kardeşiyiz Müslümanız kucak açmalıyız." ⁴⁶

"Ekonomiyi niye etkilesinler onlar da çalışacak üretecek karşılığını verecek karşılığını alacak; düzenli bir çalışma olsa katkısı olur." ⁴⁷

"Ülkeye büyük bir yük ama korunmaları gerekiyor çaresiz insanlar. Kalmalılar başka çareleri yok yurtları işgal edilmiş insanlar. Bilinçler ve kimlikler yaralı oldu mu insanları hiçbir yerden çıkaramazsanız. Onlar da memnun değillerdir." ⁴⁸

⁴⁴ Youtube, "Suriyelilere vatandaşlık konusunda dadaşlar ne dedi", 13 Temmuz 2016, <https://www.youtube.com/watch?v=jarH27SvEOw> (Erişim tarihi 10 Ocak 2019)

⁴⁵ Youtube, "X Parti Suriyelileri ülkeden göndereceğini vaad etse oy verir misiniz?", 5 Temmuz 2017, <https://www.youtube.com/watch?v=TB4ELZsFX-g> (Erişim tarihi 10 Ocak 2019)

⁴⁶ Youtube, "Suriyeliler Hakkında Halkımızın Görüşlerini Aldık...", 20 Mart 2018, https://www.youtube.com/watch?v=je_S4Vczxyk (Erişim tarihi 10 Ocak 2019)

⁴⁷ Youtube, "Suriyeliler Hakkında Halkımızın Görüşlerini Aldık...", 20 Mart 2018, https://www.youtube.com/watch?v=je_S4Vczxyk (Erişim tarihi 10 Ocak 2019)

“Bu memleket ve halk asil. Memleket büyük. Rızkı veren Allah. Paylaşmak lazım.”⁴⁹

“Önceden Osmanlı vatandaşıydılar. Biz de Osmanlıyız. İyi Türk de var kötü Türk de var. İyi Suriyeli kötü Suriyeli de var. Örneğin Çanakkale’de bir sürü Halepli şehit var.”⁵⁰

Sonuç

Bu argümanlardan yola çıkarak, sağduyulu görüşlerin ve sığınmacı destekçisi açıklamaların altında yatan bu sebepler daha iyi anlaşılmalı ve Suriyeli sığınmacıların uyum sürecine katkıda bulunması adına medyada ve politika yapım süreçlerinde bu bakış açısına daha geniş yer verilmelidir. Sosyal medya araçlarının kitlelere ulaşmadaki gücü göz önünde bulundurulduğunda, Suriyeli sığınmacılara yönelik yanlış bilinen ifadelerin yaygınlaşması saniyeler alabilmektedir. Sokak röportajları örneğinde görüldüğü üzere; toplumun kendi içerisinde bir “öteki” yaratma eğilimi kendisini ekonomik, siyasi veya sosyokültürel kaygılarla gösterebilmektedir. Çoğu zaman yanlış ve nefret hissinden beslenen bu eğilim sonucunda, toplumda “öteki” olarak konumlandırılmış Suriyeli sığınmacılar kendilerini bir anda kartopu gibi katlanarak büyüyen bir nefretin hedefinde bulabilmektedirler. Youtube gibi yaygın sosyal medya mecralarının bu nefrete aracı olması, “öteki” ile toplum arasındaki uçurumu daha da derinleştirmekte ve sosyal uyum için gerekli olan ortamın yaratılmasına engel olmaktadır. Karşılıklı etkileşimin ve paylaşımın mümkün olduğu bu videolarda yer alan ifadeler, daha fazla yayılmakta ve sıklıkla dile getirilmektedir. Sosyal bütünleşme ve uyum sürecinin sağlıklı yürütülmesini baltalayan bu söylemler beraberinde sosyal dışlanmayı da getirmektedir. Bu durumun sonucunda bilerek veya bilmeyerek, farkında olarak veya olmayarak bu nefretin yaygınlaşmasına sebep olan sosyal medya kullanıcıları Suriyeli sığınmacılar hakkında yanlış bilinen birtakım söylemleri veya onlara karşı duyulan nefreti benimsemektedir.

Kaynakça

Akdeniz, Yaman, *Racism on the Internet*, Strazburg, Council of Europe Publishing, 2009.

Ayşe Kalav ve Aliye Bilge Certel Fırat, “Amerikan Sosyal Medyasında Göçmen Karşıtlığı ve Dijital

⁴⁸ Youtube, “Ankara’da Sorduk: Suriyeliler ülkelere geri gönderilmeli mi?”, 16 Ekim 2018, <https://www.youtube.com/watch?v=nwq7QfFtG3A> (Erişim tarihi 10 Ocak 2019)

⁴⁹ Youtube, “Suriyelilere vatandaşlık konusunda dadaşlar ne dedi”, 13 Temmuz 2016, <https://www.youtube.com/watch?v=jarH27SvE0w> (Erişim tarihi 10 Ocak 2019)

⁵⁰ Youtube, “Suriyelilere Türk Vatandaşlığı Verilmeli Mi?”, 6 Temmuz 2017, <https://www.youtube.com/watch?v=T5YqFV-skKA> (Erişim tarihi 10 Ocak 2019)

- Nefret Söylemi: Twitter Özelinde Bir İnceleme”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 22, Kayfor15 Özel Sayısı, 2017, s. 2209-2222.
- Binark, Mutlu, “Nefret Söyleminin Yeni Medya Ortamında Dolaşıma Girmesi ve Türetilmesi”, Çomu, T. (yay. haz.) *Yeni Medyada Nefret Söylemi*, İstanbul, Kalkedon Yayınları, 2010, s. 11-50.
- Bulunmaz, Barış, “Yeni Medyada Nefret Söylemi ve Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma”, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 8, No 1, 2015, s. 73-88.
- Charles W. Perdue, et al. "Us and Them: Social Categorization and the Process of Intergroup Bias.", *Journal of Personality and Social Psychology*, Cilt 59, Sayı 3, 1990, s. 475-486.
- Çötel, Sami, *Sosyal Medyanın Yeni Tür Kamusal Alan Yaratması ve Toplumsal Hareketlere Katkıları: Taksim Gezi Parkı Olayları Örneği*, Doktora Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo, Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı, 2015.
- Diamond, Jared, “Guns, Germs and Steel: The Fates of Human Societies”, *Vintage*, 1997.
- Durkheim, Émile, Representations individuelles et representations collectives. *Revue de Metaphysique et de Morale*, 1898, s. 273-230.
- Erdoğan, Murat M., Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum, *İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları*, 2018.
- Fatma Gül Cirhinlioğlu et al., “Sosyal Temsil Kuramına Genel Bir Bakış”, *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 30, No 2, 2006, s. 163-174.
- Global Digital Report, WeAreSocial, Ocak 2018, <https://digitalreport.wearesocial.com/> (Erişim Tarihi 29 Aralık 2018), s. 1.
- Gökay Özerim ve Nazif Mandacı, “Uluslararası Göçlerin Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa’da Radikal Sağ Partiler ve Göçün Güvenlikleştirilmesi”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 2013, s. 105-130.
- Habermas, Jürgen. Strukturwandel der Öffentlichkeit. Untersuchungen zu einer Kategorie der bürgerlichen Gesellschaft, Neuwied/Berlin, Luchterhand, 1962, s. 12-23.
- Lee, Everett S., A Theory of Migration, *Demography*, Cilt 3, Sayı 1, 1966, s. 47-57.
- Moscovici, Serge, The Phenomenon of Social Representations. In R.M. Farr & S. Moscovici (Eds.), *Social Representations*, Cambridge, *Cambridge Press*, 1984.
- Onat, Nazım, *Kamusal Alan Ve Sınırları*, İstanbul, Durak İstanbul, 2013.
- Öner, Bengi, “Sosyal Temsiller”, *Kriz Dergisi*, Cilt 10, No 1, 2002, s. 29-35.
- Nina Glick Schiller et al., “Transnationalism: A New Analytic Framework for Understanding

Migration", *Annals of the New York Academy of Sciences*, Cilt 645, Sayı 1, 1992, s. 1-24.

Türkiye İstatistikleri, UNHCR, Aralık 2018,

<https://www.unhcr.org/tr/unhcr-turkiye-istatistikleri> (Erişim Tarihi 29 Aralık 2018), s. 1.

Üzelgün, Mehmet A., "Sosyal Temsil Çalışmaları İçin Sistemik Bir Yöntem Olarak Argüman Analizi", *Psikoloji Çalışmaları*, Cilt 35, Sayı 2, 2015, s. 71-92.

Weber, Anne, Manuel on Hatespeech, Strazburg, Council of Europe Publishing, 2009.

Yılmaz, Adem, "Sosyal Medya Kullanımında Güncel Tartışmalar: Üniversite Öğrencileri

Örneğinde Mahremiyet - Kamusal Alan İlişkisi" *Global Media Journal Türkiye*, Cilt 3, Sayı 5, 2012, s. 246-264.

Youtube, *Suriyeliler Türk Vatandaşlığına kabul edilsin mi?* 9 Mart 2017,

<https://www.youtube.com/watch?v=0OVDGypzxos>

Youtube, *Türkiye'de Yaşayan Suriyeliler Hakkında Neler Düşünüyorsunuz?* 11 Nisan 2016,

<https://www.youtube.com/watch?v=YI1GoUvj0p4>

Youtube, *Halka Sorduk: Suriyelilere Vatandaşlık Hakkı Tanınması Konusunda Neler*

Düşünüyorsunuz? 23 Şubat 2017, <https://www.youtube.com/watch?v=Z-3LTKhuasI>

Youtube, *Suriyelilere Türk Vatandaşlığı Verilmeli Mi?* 6 Temmuz 2017,

<https://www.youtube.com/watch?v=T5YqFV-skKA>

Youtube, *İzmir Alsancaktaki halkımıza "Suriyelilere Vatandaşlık Verilsin mi Verilmesin Mi?"* 4 Nisan

2017, https://www.youtube.com/watch?v=W_NuRuKST-Q

Youtube, *Suriyeli Mültecilere Vatandaşlık Verilmeli Mi?* 11 Temmuz 2016,

<https://www.youtube.com/watch?v=fnpaI59MX5w>

Youtube, *Bolu'da Suriyeli Referandumuna Hayır Çıktı*, 8 Temmuz 2016,

<https://www.youtube.com/watch?v=LWc2Nowi3Nw>

Youtube, *Suriyelilere vatandaşlık konusunda dadaşlar ne dedi*, 13 Temmuz 2016,

<https://www.youtube.com/watch?v=jarH27SvE0w>

Youtube, *Buca Forbes liler Suriye liler için ne dedi*, 5 Mart 2017,

https://www.youtube.com/watch?v=LD4IRf_bHjk

Youtube, *İzmir Aliağa Halkı Suriyeliler için Ne Dedi*, 2 Mart 2017,

<https://www.youtube.com/watch?v=nIWsnXL-OVY>

Youtube, *Suriyeli erkekler davar gibi olmuş, neden ülkelerinde savaşmıyorlar?* 22 Mart 2017,

<https://www.youtube.com/watch?v=ZiavRbdYOzM>

Youtube, *Ankara'da Sorduk: Suriyeliler ülkelerine geri gönderilmeli mi?* 16 Ekim 2018,

<https://www.youtube.com/watch?v=nwq7QfFtG3A>

Youtube, *Suriyeliler Hakkında Halkımızın Görüşlerini Aldık...* 20 Mart 2018,

https://www.youtube.com/watch?v=je_S4Vczxyk

Youtube, *Eskişehir'e Suriyelileri Sorduk: "Bunlar Vatan Haini"* 7 Temmuz 2017,

https://www.youtube.com/watch?v=CK0B5cBmJ_w

Youtube, *X Parti Suriyelileri ülkeden göndereceğini vaad etse oy verir misiniz?* 5 Temmuz 2017,

<https://www.youtube.com/watch?v=TB4ELZsFX-g>